

RIIGIKOGU KANTSELEI ÕIGUS- JA ANALÜÜSIOSAKOND

Erakorraliste seisukordade regulatsioon Euroopa parlamentaarsetes vabariikides

Nr. 1

12.01.2018

Tulenevalt tekkinud vajadusest moderniseerida Eestis riigikaitseõigusakte analüüsiti Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakonna poolt 2017. aastal erinevates Euroopa riikides erakorralise seisukorra või sellega analoogse seisukorra kehtestamise õiguslikke aluseid, ajendeid ning seadusandliku võimu rolli nende seisukordade kehtestamisel.

Käesolev teemaleht hõlmab vaid Eestiga riigikorralt analoogset kaheksat parlamentaarset vabariiki (Kreeka, Leedu, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Tšehhi ja Ungari) ning annab lühiülevaate nendes riikides erakorralist seisukorda käsitleva õigusliku regulatsiooni kohta, pöörates erilist tähelepanu parlamentide tegevusele.

Õigusliku regulatsiooni olemasolu

Eestis annab põhiseadusliku aluse erakorralise seisukorra kehtestamiseks põhiseaduse § 129, mille kohaselt „Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu puhul võib Riigikogu Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul oma koosseisu hääلteenamusega välja kuulutada erakorralise seisukorra kogu riigis, kuid kõige kauem kolmeks kuuks. Erakorralise seisukorra korralduse sätestab seadus“. Selliseks seaduseks on erakorralise seisukorra seadus.

Vaadeldavast kaheksast riigist on Eestiga analoogselt erakorralise seisukorra kehtestamine reguleeritud nii põhiseaduses kui ka vastavas eriseaduses vaid ühel juhul (Leedu). Enamikul juhtudel (5) on erakorralise seisukorra kehtestamine reguleeritud vaid põhiseaduses (Kreeka, Poola, Slovakkia, Sloveenia ja Ungari). Ainult eriseaduse tasemel on vastav regulatsioon kahes riigis (Soome ja Tšehhi).

Omapärasena võib siin ära märkida ka asjaolu, et näiteks kahes parlamentaarses vabariigis (Austria ja Saksamaa), kolmes parlamentaarses monarhias (Rootsi, Taani ja Belgia) ning ühes vabariiklikus liitriigis (Šveits) puudub vastav regulatsioon üldse.

Erakorralise seisukorra kehtestamise ajendid

Eesti õiguses käsitletakse erakorralise seisukorrana *olukorda, kus on vajalik kõrvaldada siseriiklikest inimfaktoritest tingitud põhiseaduslikku korda ähvardav oht*. Selline oht võib olla näiteks siseriiklik riigipöördekatse, terroristlik tegevus, vägivaldne kollektiivne surveaktsioon või vägivaldsed pikaajaliselt toimuvad massilised korratused.

Vaadeldud kaheksas riigis on erakorralise seisukorra kehtestamise üldised ajendid põhimõtteliselt samad, mis on ka Eestis – oht riigi sise- ja välisjulgeolekule, avaliku korra, demokraatlike väärtuste ja riigivõimu toimimisele, kas siis terrorismi, rahutuste või riigipöördekatse näol, või rahvusvaheliste kohustuste täitmise tagamine. Kuid on ka mõningaid erandeid.

Nii on näiteks kolmes riigis (Kreeka, Sloveenia ja Soome) lisaks eeltoodud üldistele ajenditele võimalik erakorraline olukord kehtestada ka sõja või välisohust tingitud mobilisatsiooni korral. Kolmes riigis (Leedu, Soome ja Tšehhi) on erakorralise seisukorra kehtestamise lisajendiks ka „eriolukord“, mida Eestis reguleerib hädaolukorra seadus eriolukorrana (näiteks kataastroofid ja loodusõnnetused).

Erakorraliste seisukordade paljusus

Vaadeldud kaheksast riigist on kahes (Tšehhi ja Ungari) riigis võimalik kehtestada mitu erinevat erakorralise seisukorra liiki.

Tšehhis on võimalik kehtestada *erakorraline seisukord* või *riigi vastu suunatud ohu seisukord*. Mõlema seisukorra väljakuulutamise ajendid on sisuliselt identsed ning praktikas ei ole neid veel rakendatud. Erinevus seisneb vaid selles, et erakorralise seisukorra väljakuulutajaks on valitsus, kes peab sellest teavitama parlamenti, kellel omakorda tekib õigus vastav valitsuse otsus tühistada. Riigi vastu suunatud ohu seisukorra võib kehtestada parlament valitsuse initsiatiivil.

Ungaris on võimalik kehtestada *erakorraline seisukord* või *erakorraline terrorismile reageerimise olukord*. Viimati nimetatud olukord võidakse kehtestada „märkimisväärse ja otsese terroristliku rünnaku ohu või tegeliku terroristliku rünnaku puhul“. Esimese neist olukordadest võib välja kuulutada parlament nii omal kui ka valitsuse initsiatiivil, teise parlament vaid valitsuse initsiatiivil.

Erakorralise seisukorra kestus

Kui Eestis on võimalik kehtestada erakorraline seisukord mitte kauemaks kui kolmeks kuuks, siis käsitletud riikides varieerub seaduses sätestatud erakorralise seisukorra kestus 15 päevast kuue kuuni või on üldsegi sätestamata.

Nii on:

- 1) Kreekas võimalik kehtestada erakorraline seisukord kuni 15 päevaks, mida seejärel võib parlament igakordselt 15 päeva võrra pikendada;
- 2) Tšehhis 30 päevaks, mida pikendada ei saa;
- 3) Slovakkias 60 päevaks, mida võib pikendada ühekordselt 30 päeva võrra;
- 4) Poolas 90 päevaks, mida võib ühekordselt pikendada 60 päeva võrra;
- 5) Leedus ja Soomes võimalik kehtestada erakorraline seisukord 6 kuuks, milline tähtaeg on lõplik ja mida pikendada ei saa.

Sloveenias ja Ungaris on õigusaktide tasemel erakorralise seisukorra kestus üldse reguleerimata.

Erakorralise seisukorra kehtestajad

Kui vaadelda kaheksa parlamentaarse vabariigi erakorralise seisukorra kehtestamise õigust omavaid riiklikke institutsioone, ilmneb et see õigus ei ole kõigis neis riikides üheselt parlamendi prerogatiiviks.

Kaheksast riigist viies (Kreeka, Leedu, Sloveenia, Ungari ja Tšehhi) on erakorralise seisukorra kehtestamise õigus ainult parlamendil. Oluline on siin ka ära märkida fakti, et üheski neist riikidest ei ole valitsusel õigust enda initsiatiivil enne parlamendi otsust kehtestada erakorralist seisukorda.

Kreekas saab otsuse vastu võtta parlament valitsuse ettepanekul 3/5 häälteenamusega. Juhtudel, kui parlamenti ei ole võimalik kokku kutsuda, teeb otsuse valitsuse ettepanekul vabariigi president oma dekreediga. Presidendi dekree di peab esimesel võimalusel heaks kiitma parlament koosseisu häälteenamusega.

Leedus saab otsuse vastu võtta parlament istungil viibivate saadikute lihthäälteenamusega.

Sloveenias saab otsuse vastu võtta parlament valitsuse ettepanekul istungil viibivate saadikute lihthäälteenamusega. Kui parlamendil puudub võimalus otsuse tegemiseks kokku tulla, teeb

analoogselt Kreekaga otsuse vabariigi president. Presidendi otsuse peab koheselt peale kokku tulemist kinnitama parlament.

Ungaris saab otsuse vastu võtta parlament nii omal algatusel kui ka valitsuse ettepanekul 2/3 parlamendiliikmete häältega. Nagu ka Kreekas ja Sloveenias võib juhul, kui parlament ei saa takistuste tõttu koguneda, vastava otsuse teha vabariigi president. Presidendi otsuse peab kokku tulemist takistavate asjaolude ära langemisel kinnitama 2/3 häältega parlament.

Tšehhis saab otsuse vastu võtta parlament valitsuse ettepanekul kõikide alamkoja saadikute absoluutse häälteenamusega ja kõikide senaatorite absoluutse häälteenamusega.

Kaheksast riigist ühes riigis (Soomes) on erakorralise seisukorra kehtestamise õigus valitsusel koostöös vabariigi presidendiga, kuid see otsus vajab hilisemat parlamendi täiskogu heakskiitu.

Kaheksa riigi hulgas on ka kaks riiki (Poola ja Slovakkia), kus erakorralise seisukorra otsuse tegemine on delegeeritud presidendile.

Poolas on õigus valitsuse ettepanekul kehtestada erakorraline seisukord presidendil. President peab saatma oma otsuse 48 tunni jooksul alates allakirjutamisest parlamendile, kellel on õigus vastav presidendi otsus tühistada. Selleks peab kohal olema vähemalt pool seaduses ettenähtud saadikute arvust ja tühistamise poolt peab hääletama nende absoluutne enamus.

Ka Slovakkias on analoogselt Poolaga delegeeritud vastava otsuse tegemine valitsuse ettepanekul vabariigi presidendile. Kuid sellega sarnasus Poola ja kõigi ülejäänud kuue parlamentaarse vabariigi vastava õigusliku regulatsiooniga lõppeb, sest Slovakkias ei vaja erakorralise seisukorra kehtestamise otsus mitte üheski vormis parlamendi eelnevat ega hilisemat heakskiitu.

Nagu eeltoodust nähtub, ei ole erinevate parlamentaarsete vabariikide õiguslikud regulatsioonid erakorralise seisukorra osas ühtsed ning sisaldavad endas mitmeid olulisi riigiõiguslikult erinevaid valikuid. Kindlasti kerkivad mitmed neist valikutest üles ka riigikaitseliste õigusaktide moderniseerimisega tegeleva töögrupi töös ja ka võimalike seadusemuudatuste menetlemisel Riigikogus.

Andres Kulu
ÕAO nõunik

Kasutatud allikad

Euroopa Parlamendiuuringute ja Dokumendikeskuse (ECPRD) andmebaasi päringud

---

Õigus- ja analüüsiosakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab rahvaesindajaid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev informatsioon on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema huvilistega töö sisu üle. Kõik kommentaarid on teretulnud.